

VERAART, BOUWHEER VAN 'ST. ANNA'

door H. J. P. M. KORTMANN

geneesheer-directeur van psychiatrisch ziekenhuis 'St. Anna' te Venray

Het heet wel dat Amsterdam zijn bijzonder karakter, zijn warmte en emotionaliteit, zijn gevoel voor vorm en verhouding voor een groot deel te danken zou hebben aan een brabantse inslag van zijn bevolking.

Misschien komt het hierdoor dat de geboren en getogen Amsterdammer Veraart zo goed paste in het zuidelijk ressort. Misschien maakte ook zijn uitgesproken pycnische habitus hem de aanpassing hier gemakkelijk.

Welke factoren het zwaarst wogen zou ik niet durven uitmaken. Zeker is, dat zijn begaafdheden in het Venrayse peelland zich uitstekend ontwikkeld hebben.

In 1931 deed de jonge arts Veraart zijn intrede in St. Anna. In het goed georganiseerde en soepel lopende gesticht heeft hij onder de bekwame en accurate leiding van Schim van der Loeff het vak geleerd en in het dagelijkse intense contact met de zieken, gestuwd door zijn haast fanatiek ijverige en zorgzame hoofdzuster Wivine de psychisch gestoorde mens op een indringende wijze ervaren.

Dank zij zijn bijzonder goed geheugen wist hij van vele patiënten allerlei persoonlijke data en bijzonderheden en hij kon over hun acta en gesta even smakelijk vertellen als over bijzonderheden uit cultuur en historie.

Na een intermezzo van 1938-1945 als geneesheer-directeur in Udenhout kwam Veraart weer terug naar St. Anna in de zomer van 1945, maar welk St. Anna! Het eens zo keurig verzorgde, op zusterlijke wijze gekoesterde gesticht met glad geboende gangen, pralend witte bedden-zalen en blinkend meubilair, was een verwrongen, vieze puinhoop met half verbrand meubilair en stinkende rommel. De strakke omheining was overal open gewoeld, het omsluitende bos vernield, de wegen vol trechtergaten en alle bomen en huizen aangeknabbeld, gescheurd of vernietigd. Al het eigene was letterlijk en figuurlijk verdwenen. In deze chaos wist Veraart ordening te brengen, volhoudend en gestaag, reizend van het ene bureau naar het andere, hier pleitend en daar eisend bracht hij geleidelijk de benodigde vergunningen, materialen en arbeidskrachten bij elkaar. Trouw bijgestaan door de architect J. J. M. van Halteren uit 's-Hertogenbosch, door aannemers en eigen personeel werden overal voorzieningen en herstellingen verricht en ten slotte in 1949 werd het eerste herbouwde paviljoen geopend. Hiermee kwam eindelijk verbetering in de schrikbarende overbezetting welke tot dan $\pm 70\%$ bedroeg.

Deze overmaat van patiënten was bovendien nog ondergebracht in een gebrekkige en primitieve behuizing in tot slaapzalen vertimmerde zolders en in slechts voorlopig herstelde dagverblijven.

Het paviljoen St. Bernard werd feestelijk geopend door Minister In 't Veld persoonlijk en talrijke genodigden die hiermee hulde brachten aan Bestuur en personeel die met een aanstekelijk élan hun patiënten zo goed mogelijk door deze moeilijke tijd hadden geloodst.

De volgende 10 jaren brachten in een vrijwel continue reeks nieuwbouw en restauratie. Ik volg hier de beschrijving van Veraart zelf:

- 1949 behalve genoemd paviljoen — voorlopig bestemd als opname-afdeling — ook nog restauratie van het hoofdgebouw;
- 1950 het verpleegstershuis met 120 plaatsen, het klooster en de verzorgingsgebouwen;
- 1951 het paviljoen Vincent voor 140 patiënten, deels voor definitieve observatie, deels voor chronische bedlegerigen;
- 1952 het centrale ketelhuis;
- 1953 het paviljoen St. Eugène — 80 bedden — bestemd voor observatie en verpleging van klasse-patiënten;
- 1955 het paviljoen St. Benedictus — 110 plaatsen — ingericht voor lichamelijke zieken;
- 1956 het paviljoen Sancta Maria — 96 plaatsen — bestaande uit 6 'woningen', elk van 16 patiënten en Don Bosco, arbeidstherapiegebouw, voor 80-100 patiënten;
- 1957 het paviljoen St. Jan — 65 plaatsen — ingericht voor observatie;
- 1958 paviljoen St. Jozef waarin 65 inwonende patiënten en bovendien verzorgingscentrum voor de weer groeiende gezinsverpleging.

Tenslotte in 1959 na het vertrek van Veraart maar nog geheel volgens diens plannen gebouwd het paviljoen St. Pieter met 70 plaatsen voor chronische, oplopende patiënten en daaraan vast een vleugel ingericht voor 40 huishoudelijke krachten.

Als afsluiting lagen de plannen voor een Ontspanningsgebouw met toneelzaal en restaurant in een ver gevorderde staat van voorbereiding, gereed.

Deze reeks beschouwend is duidelijk speurbaar een wonderlijke wisseling tussen mens en materiaal, tussen materiaal en mens. Veraart beeldde in bovengenoemde bouw de ontwikkeling van de na-oorlogse psychiatrie haast als een schoolvoorbeeld in steen.

Anderzijds dwongen de psychiatrische eisen van de patiënten in die noodtoestand Veraart tot een activering en ontplooiing van zijn eigen kwaliteiten: ook zijn groei was graadmeter van de vooruitgang.

Het eerste paviljoen St. Bernard, ontstaan in een tijd van een onvoorstelbare materiaalschaarste, drong de bouwers als compensatie duidelijk naar zorg voor goede materiele bouw. Buiten fraaie baksteen en een bonte fries als kroonlijst. Evenwichtige raamindeling, natuurstenen deur portiek, decoratief balcon met zware arcaden. Binnen ruime gangen met Solenhofer vloertegels en lambrizing, goede, zware eiken meubilering, royaal sanitair en zelfs een lift, de eerste op St. Anna. Dit alles een grote prestatie in die tijd.

Psychiatrisch functioneel was er echter nog een duidelijke aansluiting bij de voor-oorlogse situatie; een zelfde grondindeling (deels bepaald door de oude fundamenten), grote afdelingen en op de tweede verdieping door nood gedwongen erg grote slaapzalen. Ja, zelfs was er een ruimte gevonden voor enkele uit het puin geredde 'dure', permanente badkuipen. De bijpassende automatische regulatie was nog niet direct leverbaar — achteraf gelukkig — want voor de in gebruikname ruimden de baden geruisloos het veld voor een afdeling arbeidstherapie. Al met al een solide, fraai maar wat conservatief paviljoen.

5 jaar later Sancta Maria en Don Bosco. Een geheel ander aspect. De opkomende psychofarmaca, de grotere mogelijkheden en het groeiend inzicht drongen naar 'situatieve therapie'. In die tijd haast een slogan van het huis. (zie artikel van Marlet in 'Een halve eeuw Sint Anna Venray', 1961).

De woonsituatie en arbeidsituatie stelden hun eisen: liefst kleine gedifferentieerde groepen, gevarieerde werkmogelijkheden. Veraart vond voor dit paviljoen als oplossing een straat van 6 huisjes, elk voor 16 patiënten, slapend op kamers van 4 en min of meer zelfstandig huishoudend. Voor die tijd een novum. Als eis werd gesteld: werk buitenshuis. De nieuwe arbeidstherapie afdeling Don Bosco bood hiertoe de mogelijkheid.

Als completering een afdeling voor bewegingstherapie en een centraal badhuis. Beide stimuleerden de eigen inzet van de patiënten. De beschrijving is summier maar voor de totstandkoming waren nodig ontelbare besprekingen en projecten. Bezoeken aan autoriteiten, bureaus en instanties, reizen van burgemeester naar commissaris, van de commissaris naar de minister maar Palma sub pondere crescit.

Na enige tijd was Veraart een graag geziene figuur en kind aan huis in 'Maastricht' en 'Den Haag'. Vanzelf groeide nu ook zijn belangstelling voor psychiatrie buiten de inrichting.

Zijn extramurale bemoeiingen breiden zich uit (zie artikel van Van der Esch in dit nummer).

Binnen de inrichting wordt in 1958 een paviljoen gerealiseerd met daaraan vast een centrum voor de gezinsverpleging, ter bevordering van de band tussen verpleging, verpleegde en hospes.

Een ontspanningsgebouw wordt geprojecteerd met toneelzaal en restaurant. Dit laatste o.a. met de doelstelling de frequentie van het patiëntenbezoek te stimuleren.

Als in 1959 het laatste paviljoen van Veraart gereed komt, telt dit bij gelijk vloeroppervlak van het eerste gerestaureerde paviljoen in plaats van 100 bedden nog slechts 72. De eisen zijn gegroeid!

Bij al deze gebouwen werd naast het functionele, ook het situatieve aspect geregardeerd. De inrichting van het paviljoen kreeg in toenemende mate een gezellig en huishoudelijk karakter. Er kwamen smaakvolle meubels, tapijten en wandversiering. De hekken van de paviljoen-

tuinen verdwenen vrijwel geheel en het park werd onder de bekwame leiding van tuinarchitect Hasselman bijzonder gelukkig hernieuwd. De fraaie omplanting van de paviljoenen is een der attracties van St. Anna.

Kunstenaars werden om hulp gevraagd bij de inrichting van hoofgebouw en kapel. Vooral deze laatste werd ondanks de moeilijke bouwkundige opgave bijzonder stemmig ingericht met ramen en schilderijen van de glazenier en priester-schilder Egbert Dekkers en een neo-romaanse altaartombe van Niels Steenberg en met smeedwerk van Brom. Wanneer men dan bedenkt dat naast al dit opbouwwerk de medische verzorging en verpleging voortgang vond, werd verbeterd en ontwikkeld, moet men eerbied hebben voor de werkkraft waarmee dit alles werd bereikt. Hierbij dient men dan te weten dat de medische staf bij aanvang van het herstel 2 leden telde en bij het einde nog slechts uit 4 artsen bestond, al had toen gelukkig de eerste psycholoog zijn intrede gedaan.

St. Anna is dokter Veraart voor deze inzet erkentelijk en in haar 'Ahnen'-galerij prijkt dan ook een fraai portret van hem vervaardigd door de kunstfotograaf Koch uit Roermond; een materiële 'ver-beelding' van St. Anna's waardering.

Als over vele jaren de bouw verouderd en het portret vergeeld is, zal in de geschiedenis van St. Anna Veraart nog steeds als de bouwer vermeld blijven.

Aere perennius!

VERANTWOORDING — REDACTIONEEL

De geschiedenis van de Voordrachtenreeks werd niet gemarkeerd door gelegenhedsnummers. In de loop van tien jaargangen vonden slechts enkele herdenkings-artikelen een plaats tussen de wetenschappelijke bijdragen. Hoewel de Redactie niet de bedoeling heeft in het Nederlands Tijdschrift voor Psychiatrie een precedent scheppen, heeft zij gaarne gevolg gegeven aan de van buitenaf gestelde vraag een speciale aflevering te wijden aan de persoon van Collega J. B. M. Veraart bij gelegenheid van diens afscheid als Hoofdinspecteur voor de Geestelijke Volksgezondheid op 1 augustus 1969.

Zij dankt de Collegae Van der Esch, Kortmann, Buys en Zijlstra alsmede de Heer Klompmaker voor de spontane wijze waarop zij, ieder in eigen vorm en kwaliteit, inhoudelijk gestalte hebben willen geven aan dit nummer. Tegelijkertijd betreurt zij dat de staf van Huize 'Maria Roepaan' (Ottersum) geen kans zag in de vraagtermijn van luttele maanden een artikel te concipiëren dat de verdiensten van Collega Veraart op het terrein van de zwakzinnigenzorg tot uitdrukking brengt, maar zij vindt het prettig de scheidende Hoofdinspecteur te kunnen mededelen dat ook van die bevriende zijde een bijdrage tot stand zou zijn gekomen indien de termijn ruimer ware geweest.

De Redactie sluit zich door deze aan bij hen die Collega Veraart nog vele goede jaren toewensen en biedt namens allen die zich met en door het Tijdschrift verbonden voelen deze speciale aflevering aan als blijk van waardering.